

De mindez csak kerete lirájának. A lirája pedig lázongás, útmutatás, félremagyarázhatatlan hitvallás és szájalom. Az író korának, a kor értékeinek és értéktelenségeinek városa falára helyezett, maradó értékű emléktáblája ez a méretében is nagy könyv. (Sándor József)

SZELLEMI EURÓPA. KÉTSEGEK ÉS GONDOK (I.)

Az *Europe* c. folyóirat, hogy képet adjon Európa szellemi mozgalmairól, sorozatosan közli különböző országok íróinak leveleit, országaik időszerű kulturális és irodalmi problémáiról. A megállapítások és tanulságok nagyon alkalmasak arra, hogy belőlük megismerjük a szellemi Európát.

„Csehszlovákiával kapcsolatban — írja *Karel Capek* — nem elég egyes cseh, vagy szlovák könyvekre felhívni a figyelmet; ma inkább a cseh irodalom hagyományainak szelleméről kellene beszélni.“ Ez pedig a szabadság és a cseh demokrácia melletti kitartó harc, ami egyetlen pillanatra sem lankadt. A politikai és kulturális elnémetesítési törekvésekkel szemben csaknem száz éve feltámasztotta az eltemetett nyelvet s azóta szüntelenül harcol az egyenlőség és társadalmi igazság mellett. Amilyen természetes, hogy a háború folyamán szemben állt a reakciós Ausztriával, olyan nyilvánvaló, hogy a mai cseh irodalom, íróinak különböző politikai felfogása ellenére is, egységesen foglal állást az ideológiai összeütközésben, ami Európát két részre osztja. Most pedig mikor a pángermán törekvések az ország létét alapjaiban veszélyeztetik, a tegnap még szenvedélyes pacifista cseh írók habozás nélkül szellemi hadseregbe tömörültek. S ez most talán sokkal jelentősebb tény, mint egy regény vagy vers. Egy dolog biztos — fejezi be *Capek* —: a cseh írók ha egyébben nem, nemzeti szabadságuk megvédésére irányuló morális készségben feltétlenül a többi nemzetek írói előtt állanak.

Joseph Roth Németország és Ausztriával kapcsolatban Ossietzki halálának tanulságait összegezi. „Az utolsó században nem találjuk az igazi emberi szellem egyetlen martírját sem, aki nemcsak hogy ne haszontalanul halt volna meg, de ne is felejtették volna el igen hamar.“ A bucsú mindig optimista és patetikus volt. Egyszer azonban le kell már számolni ezzel az olcsó halállal s ne készítsünk elő lelkileg élő és értékes erőket meg gondolatlan lelkesedésünkkel, hogy kiszolgáltatásuk magukat a halálnak. Ossietzki példája kétségtelenül egyike a legnemesebbeknek, emlékét épp' ezért nem tisztelhetjük meg méltóbban, mint ha azt kívánjuk, bár utolsó lenne azok közül, akik azzal a gondolattal haltak meg, hogy a győzelemért hoztak áldozatot.

E. Christofis a jelenkori görög irodalomról tájékoztat és *Lilika Nakos*-sal kapcsolatban utal a kis nemzetek íróinak tragédiájára, akik csak kivételesen szólalhatnak meg világnyelveken, mert a kiadók éppen üzleti szempontból vonakodnak könyveiket kiadni. „Hogy gondolja ön — idézi egy nagy francia kiadó felfogását, akivel erről a kérdésről tárgyalt — hogy kisebb országok írói érdekelnék az én közepes francia olvasóimat? Hogyan kívánja, hogy kockáztassak?“

Christofis e bevezetés után a modern görög irodalom néhány jelentősebb alakjáról és műveikről számol be. Elsősorban *Lilika Nakos*-ról, kinek *Elveszett lelkek* című nagyregénye 1934-ben jelent meg. A könyv feltárja a mai Görögország különös, zavargó arcát. Csavargókat, szivélyes, Athos-hegységbeli parasztokat s a bizánci miszticizmusban élő népet mutatja be. Hőse két fiatal művészi hajlamu és nagyon érzékeny gyerek, akiknek vágyaiból, törekvéseiből hámozza ki számunkra a mai görög ifjúság kétféle miszticizmusát. Az új görög nyelv legnagyobb stílusművészeről *Theotakasz*-ról emlékezik meg *Argo* című regényével kapcsol-

latban, mely az 1821 után alakuló modern atheni és görög társadalom mesteri rajza. Végül *Kavadias*, *Kastanakis*, *Vernezis*, *Karagatzis* és néhány más felsorolása előtt *Daskalakis*-ről, a finom naivságú elbeszélőről emlékezzük meg.

Edward Thomas költővel s egy kiadatlanul maradt női önéletrajzzal kapcsolatban *Sylvia Townsend Warner* az angol kritika felelőtlenségéről ír. *Edward Thomas*, az 1917-ben harctéren elesett költő esete fölötté tanulságos. Szegény volt és életében prózai írásaiból tartotta főn magát, versei csak halála után jelentek meg s egyszerre kedvencévé vált a művelt közönségnek. Természetszeretete, hősi halála mind hozzájárultak, hogy neve kitörülhetetlenül bevésődjék a felsőbb rétegek irodalmi köztudatába. És senki sem hitte volna, hogy ez az értékelés valaha is megváltozik. A mult szezon végén azonban kiadásra került a költő egy önéletrajzi jegyzete, melyben ő maga lép fel vádlóul a londoni külvárosi gyerekek között eltöltött gyermekkorának feltárásával. A dolgok, amiket elmond valóban alkalmasak arra, hogy közönsége sajnálkozását váltsák ki s ha rajongói adatai hitelességét nem is vonják kétségbe, úgy vélik, hogy ők a költőt jobban ismerik, mint az saját magát. Az önéletrajz u. i. tulságosan nyers s veszélyezteteti *Edward Thomas*-nak azt a helyzetét, amit számára a kényes irodalmtörténészek kijelöltek.

A háborúutáni nemzedék gyermekkorát egy másik könyv, egy női önéletrajz próbálja vázolni. Egy prostituált írja le az utat, melyen a prostitúcióig jutott. Néhány nagy napilap és folyóirat előzetes hangulat-keltésére a hatóságok betiltották ugyan a *Szégyekek koldulni* c. könyv megjelenését, mely a középosztály páriává süllyedt szerencsétlen terem-téseinek sorsát tárgyalja. Főképp két dolog miatt. Az egyik, hogy szerző kijelentése szerint a prostitúció sokkal nagyobb jövedelmet jelent, mint bármely más, a nők számára elérhető foglalkozás s ezt mindenki tudja, csak nem beszélnek róla. A másik pedig egy javítóintézetben töltött részlet. Kétségtelen — állapítja meg *Sylvia Townsend Warner* —, hogy az angolok szentimentálisak míg gyermekkorról van szó s ez a szentimentalizmus legostobábban nyilvánult meg *Eduard Thomas* önéletrajzá-nak esetében, melynek őszintesége nem kedvező a „szenttéavatásra“. De lehet, hogy ugyanez a szentimentalizmus a rideg és lealacsonyító javító-intézetek elleni valóságos lázadásá alakul, ha a *Szégyekek koldulni* esete az előzetes hangulatkeltés folytán nem ilyen sajnálatos elvetéléssel zárul.

R. RIVOIRE: LA SCIENCE DES HORMONES. (Gallimard, Paris, 1938.)

A hormonok fogalma — mint annyi más tudományos fogalom — a mult századvég francia tudósainak laboratóriumaiból indult ki. *Claude Bernard* és *Brown Sequard* vetették fel először annak a lehetőségét, hogy egyes szervek (az u. n. belső szekréciós mirigyek) szekrétumaikat (a hormonokat) egyenesen a véráramba juttatják s így befolyásolják a szervezet testi és szellemi fejlődését. A hormonfogalom azóta karriert csinált. Pusztán orvosi fogalomból átjutott a kémia és a lélektan területére, sőt — ami egy tudományos fogalom fejlődésének csúcspontja — polgárjogot nyert a művelt közönség szóhasználatában is.

A hormonok ma „divatosak“. Sokan beszélnek róluk, de hogy vajon ugyanolyan sokan vannak-e tényleges jelentőségükkel tisztában — az legalább is kétséges. A hormonkutatás az utolsó években olyan lendületet vett, hogy még az orvos is nehezen igazodik el az új eredmények sokaságában. Nehéz feladat előtt áll tehát az, aki — mint legújabb könyvében az ismert francia endokrinológus, dr. Rivoire — arra vállal-